

نگاهی به

مبانی نمایشنامه‌نویسی

و

تحلیل نمایشنامه

تالیف

بابک دهقانی

مدرس دانشگاه

ویراستار فنی و تخصصی: هادی ولی پور قره قیه

تقدیم به ...

این کتاب را به تمامی کسانی تقدیم می‌کنم که در وادی هنر به نمایش و نمایشنامه‌نویسی علاقه دارند، به صحنه‌ی نمایش احترام می‌گذارند و در فکر دوباره زنده کردن سنت‌های زیبای ایران هستند.

به اساتید گروه هنر تمام ایران، تا شاید با این کار توانسته باشم قسمت کوچکی از زحمات و کراهِ آن‌ها را جبران کنم.

به دانشجویان عزیز در گروه هنر تمام ایران، تا بدانند که دوستان دارم.

به تمامی گروه‌های آموزشی و نمایشی تا شاید بتوانند به عنوان منبع در زمینه نمایشنامه‌نویسی استفاده نمایند.

به استاد دکتر یونس حیدری که امیدوارم جسارت استاد در این زمینه ببخشند.

در آخر به مادرم، همسرم و فرزندانم (سپهر و سینا)

تقدیر و تشکر

تشکر فراوان دارم از دکتر محمدرضا شهبازی، استاد مهرداد ابروان و دکتر احمد حیدری مطلق که مشوق من در قبول شدن در دانشگاه بوده‌اند. استاد محترم، جناب آقای دکتر یونس حیدری، دکتر جولایی که امیدوارم برای همیشه در دیدن عالم اطراف به درجه‌ی این استاد برسند. دکتر عباس عاشوری، که صبر او و علم او واقعا قابل تحسین می‌باشد. دکتر بصری در علم ارتوپدی، استاد مولودی که همیشه با انرژی به کار تدریس پرداخته؛ خانم میرسله زینب سلطان‌نیا که با وجودشان در گروه هنر، دانشگاه هنر بوشهر تثبیت کننده‌ی شخصیت زن در این رشته می‌باشند و استاد بامداد و استاد کیوان که امیدوارم در هر جای این کره‌ی خاکی هستند موفق و موید باشند.

دوستانم در گروه هنر و تمامی کسانی که در این زمینه (عملی و نظری) با

من همکاری داشتند. آقایان **سیامک حمیدیان** و **بختیار قادری** که

همترین تاثیر را در قبولی من در دانشگاه داشتند.

درست خدای **آقای هادی ولی پور قره قیه** که منت گذاشتند و زحمت

فراوان بر من استانی فنی و تخصصی این برگ سبز کشیدند.

تشکر فراوان از همکاران **آقای خانم معصومه باقرزاد** به دلیل حمایت
گرمشان.

تشکر ویژه دارم از سرکار خانم **افسانه مصوری** در بندرعباس که اگر

تلاش و پیگیری‌های مکرر ایشان نبود چاپ این نامه دیرتر موکول
می‌گردید.

و در نهایت از **مادرم، همسر و فرزندانم** که همیشه و همه

جا در کنارم بوده و هستند.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۳	پیشگفتار
	فصل اول: مبانی نمایشنامه‌نویسی
۱۹	زبان
۲۱	زبان در نمایشنامه
۲۵	بررسی زبان و زبان‌شناسی
۲۷	ادبیات
۳۲	نمایش‌نامه
۳۳	بن اندیشه

۳۳	 موضوع
۳۴	 طرح داستان یا پیرنگ
۳۷	 ماجرا
۳۸	 اشخاص و بازی
۴۰	 تقسیم‌بندی شخصیت‌های نمایشی
۴۴	 شیوه‌های معرفی شخصیت‌ها و نمایشنامه
۴۴	 تیپ
۴۵	 شخصیت یا کاراکتر
۴۶	 عوامل به‌وجود آوردن شخصیت
۴۷	 شخصیت نمایشی
۴۸	 کشمکش
۴۹	 انواع کشمکش
۵۲	 کشمکش درونی نمایشنامه
۵۳	 درگیری
۵۴	 تفاوت بین علت و انگیزه
۵۵	 گره‌افکنی و گره‌گشایی

۵۹	اهمیت گره‌افکنی و گره‌گشایی از جهات مختلف
۶۱	دلهره
۶۲	تعلیق
۶۳	بهرن
۶۵	جمع
۶۵	حادنه
۶۶	اوج
۶۷	فروود
۶۸	پایان
۶۸	گفتار در نمایشنامه
۷۱	راه‌هایی برای یافتن سوژه‌های نمایشی
۷۲	تمرین ۱
۷۵	تمرین ۲
۷۷	تمرین ۳
۷۸	عنوان نمایشنامه
۷۸	اشکال مختلف عنوان‌گذاری

صفحه آرای معمول نمایشنامه ۷۹

شیوه‌های صفحه آرای دیالوگ‌ها در نمایشنامه ۸۰

راه‌حلی برای تمرین‌های مشکل ۸۱

نکات قابل توجه در نوشتن طرح ۸۱

تمرین ۴ ۸۲

تمرین ۵ ۸۳

تمرین ۶ ۸۴

دیالوگ‌نویسی ۸۵

تمرین ۷ ۸۶

تمرین ۸ ۸۸

چند توصیه دیگر برای دیالوگ‌نویسی ۸۹

تقسیم‌بندی گفتگو بر اساس نوع روابط اشخاص ۹۱

فصل دوم: تحلیل نمایشنامه

تحلیل ۹۴

تم ۹۴

۹۵	مضمون (بن اندیشه)
۹۶	ژانر (گونه)
۹۷	ژانرهای چهارگانه نمایشی
۱۰۱	بازشناخت
۱۰۱	نم
۱۰۲	مکتب نمایشی
۱۰۲	سبک (استایل)
۱۰۲	ساختمان کلی اثر
۱۰۴	شخصیت پردازی
۱۰۴	ابعاد شخصیت
۱۰۶	زبان نمایشی
۱۰۷	کاربردهای دیالوگ نمایشی
۱۰۷	جایگاه اثر در مجموعه آثار نویسنده
۱۰۸	ارتباط اثر با زمان نگارش و تأثیرات متقابل
۱۰۸	تأثیر نمایشنامه مورد بحث بر روند تاریخ ادبیات نمایشی
۱۰۹	نشانه‌شناسی در اثر

۱۱۰..... فضای نمایشنامه

۱۱۱..... ساختار نمایشی

۱۱۱..... نقد

۱۱۲..... تمرین ۹

۱۲۷..... مآخذ آخر

۱۲۸..... منابع و مآخذ

www.ketab.ir

پیشگفتار

از آن جا که خود را قطره‌ای کوچک در دریای بیکران هنر می‌بینم، وظیفه‌ی خود دانستم که با چاپ و نشر این کتاب کمکی در حد توان به دوستانم در زمینه‌ی نمایشنامه‌نویسی بکنم. باشد که این کتاب بتواند با جذابیت‌های خود دریچه‌ای را بر هنر دوستان و نمایشنامه‌نویسان این مرز و بوم خصوصاً قشر جوان و عزیزان فرهنگی و همچنین مدیران محترم پرورشی در امرات آموزش پرورش بگشاید، تا دیگر نگران نوشتن و پیدا کردن نمایشنامه نباشند. همین که ممارست خودشان بتوانند این کار را انجام داده و از این فقر عمومی نمایشنامه‌نویسی کشور که در پیش گرفته شده، رهایی یابند.

نگارنده نیز در ۵ سال تدریس در مقاطع مختلف از دبستان تا دانشگاه به اندازه‌ی توان خود، برای بازتاب و تقویت نمایش و هنر نویسندگی، آن هم در امر نمایشی و تبلور تاریخ این سرزمین کهن، تلاش فراوان نموده است.

به تحقیق و پژوهش در زمینه‌ی ادبیات نمایشی و این که چرا نوشتن برای بعضی از دوستان تا حدی مشکل به نظر می‌رسد و با مشورت با دوستانی که از همکاران خوب بنده نیز به شمار می‌روند، سرانجام این موضوع را جهت تحقیق و بررسی انتخاب نمودم. در ابتدا، برخی از دوستان علاقه‌ی فراوانی نسبت به این موضوع نشان دادند ولی برخی دیگر مرا با چالش‌ها و موانعی که بر سر راهم بود آگاه ساختند. با این که به دقت نصایح دوستان گروه دوم را گوش دادم، اما هیچ‌گاه استیلاست شور و شوق مرا نسبت به این موضوع کم نکند.

اندیشه‌ی من در انتخاب این موضوع مابین نمایشنامه‌نویسی - این است که با این کار کمکی به جامعه‌ی هنری و ادبی کشور بکنم. چرا که دوست‌داران هنرهای نمایشی و نمایشنامه‌نویسی و در کنار همه هنرمندان، انسان‌های دلسوز و هدفمند بوده و تاریخ و ماندگاری رسوم و آیین‌های ملی در همه بُرهه‌ها گواهی بر تلاش هنرمندانه‌ی این دلسوزان بوده است.

با توجه به مطالب ذکر شده بر این باورم که می‌توان در پایان مطالعه‌ی این کتاب، به راحتی به امر نوشتن در زمینه‌ی نمایشنامه پرداخت.

با وجود این که بسیاری از مردم متأسفانه دچار فقر نوشتاری می‌باشند، اما بسیاری انسان‌های علاقمند هستند که نیاز به آموزش دارند.

با تمام این تفاسیر اقرار می‌کنم که کلاس‌های درس **دکتر یونس حدادی** بی‌تأثیر در متن و حتی شیوه‌ی نوشتاری نگارنده نبوده و نیست. پیرا که در طول ۷ سال دانشگاه و بیش از ۲۰ واحد آموزشی با این استاد گرانقدر، با توجه به این که ایشان به رفرنس‌های فراوانی از جمله کتاب "گفتاری چند" مورد نمایشنامه‌نویسی "نوشته‌ی حسین جعفری اشاراتی نموده بودند، ولی در این کتاب را خلاصه‌ای از کتاب "گفتاری چند در مورد نمایشنامه‌نویسی" اثر جعفری می‌دانم، که بنده با تجربه‌ای که در این چند سال در عرصه‌ی هنر کسب کرده بودم با انتقال آن در این کتاب و همچنین استفاده از منابع متعدد قصد در احیای مجدد مطالب داشتم و خدای ناکرده قصد جسارت به استاد عزیزم آقای جعفری را نداشته و خود را همیشه شاگرد ایشان می‌دانم. باشد که به‌لایم از آینده‌ی نه چندان دور خدمت ایشان رسیده و از نزدیک بوسه بر دستانتان بزنم.

اهدافی که در این کتاب می توان دنبال کرد:

۱- بررسی شیوه‌هایی جهت بهتر نوشتن، با توجه به این که در گذشته

پژوهش دامنه‌داری در این راستا صورت گرفته اما باز هم متأسفانه در

گونه و کنار ضعف‌هایی در خصوص نوشتن به چشم می‌خورد. هدف

این کتاب بررسی موشکافانه تک‌تک اجزاء نمایشنامه‌نویسی بوده است.

۲- کمک به دست اندرکاران تئاتر و پژوهشگران گستره‌ی

نمایشنامه‌نویسی برای داشتن منابع نمایشی در ایران.

۳- بررسی و برجسته‌نمودن این حقیقت که نمایشنامه نویسی خود به

تهایی دارای زیبایی‌ها و لذت‌هایی است که از دیدگاه نمایشی نیز

اهمیت و کاربردهای فراوانی دارد.

در این راستا با اشاره به **فرضیه‌های** این کتاب، با آن‌ها خود شاهدی

بر این مدعاست:

۱- به نظر می‌رسد که اتفاقات روزمره همگی دارای زیبایی‌های نمایشی،

برای تبدیل شدن به یک نمایشنامه را دارند.

۲- به نظر می‌رسد در مباحث این کتاب مذکر و مونث بودن برای

نوشتن ملاک عمل نبوده و در پایان همه‌ی افراد در هر سنی می‌توانند

دست به قلم شده و به کار نمایشنامه‌نویسی بپردازند.

۳- به نظر می‌رسد که در تمام طول تاریخ، انسان‌ها و به خصوص ایرانیان از قوه‌ی تخیل خود به خوبی استفاده نموده‌اند که حاصل آن اشعار و داستان‌های فراوانی است برای نمایشنامه‌شدن.

هدف نخست این نوشتار معرفی جنبه‌های متفاوت از نویسندگی است. همچنین بازتاب مواردی وابسته به آن، که یکی از زیر شاخه‌های آن، نمایشنامه‌نویسی می‌باشد، که از آن به گونه‌ای گسترده در این نوشتار سخن به میان آورده شده است.